د هند فضايي ډيپلوماسي او د افغانستان ګټې

اصف حبيبي – د جرمني د کايزرزلاوټرن پوهنتون د دوکتورا څېړونکی

د ۲۰۱۷ زېږديز کال مۍ مياشتې پر پنځمه، ماښام ۴:۴۷ بجې د هند فضايي څېړنيزې ادارې (ISRO) د GSAT-9 په نامه يوه سپوږمکۍ (سټلايټ) چې وروسته يې د جنوبي اسيا سپوږمکۍ نوم ور کړ، فضا ته وتوغوله. دا سپوږمکۍ د هند په سريهاريکوټا سيمه کې له ساتيش هاوان فضايي مرکز څخه د دغه هېواد د (GSLV) په نامه د يوه فضايي راکټي سيستم پر مټ ولېږل شوه.

دا سپوږمکۍ د ۲۳۵۰ ميليونه هندي کلدارو (۳۷ ميليونه امريکايي ډالر) په قېمت جوړه شوې چې پيسې يې د هند دولت ور کړې دي. ټولې چارې يې په درېيو کلونو کې بشپړې شوې او د خدمتونو د وړاندې کولو عمر يې ټولټال ۱۲ کاله ټاکل شوی دی. دا سپوږمکۍ ۲۳۳۰ کيلو ګرامه وزن لري، ۲ کيلو واټه برېښنا ته اړتيا لري. ۱۲ Ku بانډه فريکونسي ټرانسپونډرونه لري، او له دې ۱۲ ټرانسپونډرونو هر غړي هېواد ته يو، خو افغانستان ته يې دوه ورکړي. دا سپوږمکۍ به ټوله جنوبي اسيا په خپل پوښښ کې راولي او په دې سيمه کې ۱/۵ ميلياردو استوګنو انسانانو ته به په بېلابېلو برخو کې خدمتونه وړاندې کړای شي.

لومړيو وختونو کې د دې سپوږمکۍ د ځای په ځای کولو لپاره د تشيال په ختيز طول البلد سيمه کې ۴۸ درجې موقعيت په نظر کې نيول شوی و. ۴۸ درجې شرقي سيمه د افغانستان تشيالي يا فضايي حريم دی او هيڅ هېواد يا اورګان يې له خوښې پرته هلته سټلايټ ځای پر ځای کولی نه شي.

له افغان حکومت د هند هيله

د هند حکومت څو ځله د افغانستان له مخابراتو وزارت هيله وکړه چې دا حريم د جنوبي اسيا سټلايټ ته ور کړي. ياد وزارت ورسره موافقه ونه کړه نو ځکه د هند فضايي ادارې د دې سپوږمکۍ لپاره ۲۰/۶۵ درجې موقعيت وټاکه. د هند حکومت او لومړی وزير نريندرا مودي ادعا کوي چې دا يې د سارک سازمان د ۷ هيوادونو (افغانستان، هند، بنګله‌ديش، بوټان، مالديف، نيپال او سريلانکا) تر منځ د مخابراتي اړيکو پراخولو، د انټرنټ پر مټ د روغتيايي خدمتونو وړاندې کولو، له طبيعي پېښو سره د مبارزې او داسې نورو اسانتياوو رامنځته کولو لپاره تشيال ته توغولې ده. پاکستان چې د سارک سازمان غړی دی په دې پروژه کې له ګډون ډډه کړې. داسې ښکاري چې نوی ډېلي غواړي دا سټلايټ د جنوبي اسيا هېوادونو تر منځ د اړيکو، همکارۍ او مرستې يوه وسيله او د بهرنۍ پاليسي د پراخولو په موخه د يوې الې په توګه وکاروي.

افغان ولسمشر محمداشرف غني او د جنوبي اسيا د نورو هېوادونو مشرانو په ګډه د يوه ويډيويي کنفرانس له لارې د دې سټلايټ پرانيستغونډه کې ګډون کړی و. ټولو مشرانو د دې سپوږمکۍ د استولو په اړه يو بل ته مبارکي ور کړه او دا يې د ګډې سيمه ييزې همکارۍ په لور يو ستر ګام وباله.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سارک غړیو هیوادونو له ډلې هند یوازینی هیواد دی چې زیات شمېر سپوږمکۍ د فضا په بېلابېلو مدارونو کې د بېلابېلو موخو لپاره لري. د دې تر څنګ دا هېواد فضا ته د سپوږمکیو د استولو لپاره منظم انتقالي راکټي سیستم هم لري. هند پر دې سربېره د نورو هېوادونو لپاره هم سټلایټونه جوړوي او هم یې فضا ته لېږدوي. د بیلګې په توګه د ۲۰۱۷ کال په فبرورۍ کې هند په یوه توغندي کې د ۱۰۴ مصنوعي سپوږمکیو په استولو سره د روسیې هغه ریکارډ مات کړ، چې په ۲۰۱۴ کال یې ۳۷ مصنوعي سپوږمکۍ فضا ته استولې وې. د دې سپوږمکیو له ډلې ۹۶ د امریکا او پاتې د قزاقستان، متحده عربي اماراتو، سویس، اسراییل او نورو هېوادونو وې.

پر GLSV فضایي راکټي سیستم د جنوبي آسیا سپوږمکۍ فضا ته له استولو څخه څو ساعته مخکې لیدل کیږي. د انځور کریډیټ ISRO

په جنوبي اسیا کې له هند وروسته پاکستان دوهم هیواد دی چې فضا کې ډېر سټلایټونه لري. دې هېواد په ۱۹۹۰ کال کې د بدر–۱ په نامه سټلایټ فضا ته ولېږه، خو اوس له دې سټلایټ کار نه اخیستل کیږي. په ۲۰۰۱ کال کې یې بدر–۲ سټلایټ فضا ته وتوغاوه. په ۲۰۰۲ کال کې یې د پاکسټ – ۱ او په ۲۰۱۳ کال کې یې د پاکسټ–۱ Rپه نامه نور سټلایټونه د مخابراتي خدمتونو لپاره واستول او پر ۲۰۱۳ کال کې یې د iCUBE-1په نامه یوه سپوږمکۍ د ځمکې له کورې د انځورونو د اخیستلو لپاره واستوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند او پاکستان د تشيالي ټيکنالوجۍ ترمنځ توپير

هندي ساينسپوهان دا وړتيا لري چې سټلايټ په خپل هېواد کې جوړ کړي. د سټلايټ د لېږدولو سيستم لري او هم يې له خپلې خاورې څخه فضا ته توغوی شي، خو پاکستان تر اوسه په دې نه دی توانېدلی، له نورو هيوادونو يې سټلايټونه په پيسو اخيستي او هم يې د هغو پر سيستمونو خپلې سپوږمکۍ فضا ته توغولې دي.

افغانستان بيا له هند او پاکستان دواړو په فضايي ټيکنالوجۍ کې شاته پاتې دی. دې هېواد د ۲۰۱۴ کال په مۍ کې لومړی ځل د افغانسټ ـ ۱ په نامه له سپوږمکۍ ګټه پورته کړه. د مخابراتو وزارت او د Eutelsat د رسمي ويبپاڼو په تاييد افغانسټ ـ ۱ په ۴۸ درجې ختيز طول البلد کې موقيعت لري. دا سټلايټ د مخابراتي خدمتونو لپاره کارېږي. پر ۲۰۰۸ کال د Eutelsat له لوري څخه فضا ته توغول شوی و او تر ۲۰۲۰ کاله يې د خدمت عمر ټاکل شوی. دا سپوږمکۍ اوس يوازې ۶ فعال ټرانسپونډرونه لري، پاتې يې د تخنيکي ستونزو له کبله شنډ دي او هم يې بريښنايي سيستم تخنيکي ستونزه لري.

له دې ستونزو سره سره، د افغانستان د مخابراتو وزارت له يادې کمپنۍ سره قرارداد لاسليک کړ چې ياد وزارت اوس هم هر کال ۴ ميليونه امريکايي ډالره نوموړې کمپنۍ ته د کلنۍ کرايې په بهانه ور کوي. زما لپاره چې په دې برخه کې کلونه کيږي څېړنه کوم او د نړۍ په ګوټ ګوټ کې مې د سټلايټونو په برخه کې لسګونه تخنيکي او مسلکي قراردادونه لوستلي د پوښتنې وړ خبره ده چې ولې يې په دومره لوړ قيمت يو داسې بې کيفيته سټلايټ په کرايه کړ او بيا يې خپل تشيالي حريم ته هم را انتقال کړ.

د جنوبي اسيا له سپوږمکۍ د هند موخې

هند د جنوبي اسيا هر هېواد ته يو خو افغانستان ته دوه ټرانسپونډرونه په ډالۍ ور کړل. له دې کار سره به له پاکستان پرته د سارک سازمان هر هېواد په دې سټلايټ کې برخه ولري او ټول به يې په ګډه کاروي. هند په دې تشيالي ډيپلوماسۍ سره وښودله چې په جنوبي اسيا کې يوه سيمه ييزه اجماع رامنځته کولی شي، خو پاکستان بيا له دې اجماع ډېره وکړه. هند د دې نيک کار تر شا خپلې شخصي ګټې هم لري.

۱: د سارک سازمان د غړيو په منځ کې هند د اقتصادي، تخنيکي او بشري قوې له پلوه خورا غني دی. د دې لپاره چې د دې سازمان پر نورو غړيو خپل اغېز وساتي يا د مشرۍ په رول کې پاتې شي، نو دا ډول کارونه کوي.

۲: زه ډاډمن يم چې د جنوبي اسيا د سټلايټ په جوړولو کې به لسګونو هندي ساينسپوهانو او انجنيرانو کار کړی وي. د دې او داسې نورو سترو پروژو تر سرول د هند د اقتصاد په پياوړتيا او خلکو ته يې د دندو په پيدا کولو کې مهم رول لوبولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: ساينس په تجربو ولاړ علم دی، کله داسې هم پېښيږي چې ساينسپوهان څو څو ځله پر يوې موضوع څېړنې کوي، تجربې کوي خو پايله يې ناکامي وي. هغوی مجبور دي چې د حل لپاره يې نورې لارې ولټوي، بيا يې تجربه او ستونزه حل کړي. دا تجربې، څېړنې او ناکامي د ساينسپوهانو تجربې پخوي چې په ترڅ کې يې د هغه هېواد د بشري قوې په مسلکېتوب کې خورا مهم رول لوبولی شي. هندي ساينسپوهان او فضايي انجنيران به د دې سټلايټ په جوړولو او توغولو کې ډېر نوي څېزونه زده کړي او هم به نوي ساينسپوهان وروزي.

۴: هند کوښښ کوي چې په جنوبي اسيا کې د چين د هغو پراخو هڅو مخه ونيسي چې په دې وروستيو کې يې د دغې سيمې له هېوادونو سره په تخنيکي او مالي برخو کې کوي. د بېلګې په توګه، سريلانکا پر ۲۰۱۲ کال خپل لومړنی سوداګريز سټلايټ فضا ته د چين په مرسته ولېږه. پر ۲۰۱۵ کال يې بل سټلايټ هم د يوې چينايي کمپنۍ په مرسته وتوغاوه، د ۲۰۱۷ کال په اپرېل کې چين افغانستان ته وړانديز وکړ چې د افغانستان دوهم سټلايټ کې ورسره مرسته وکړي. په جنوبي اسيا کې د چين دا هڅې هند ته د زغملو نه دي، ځکه غواړي چې په دې کار سره تر يوه بريده د چين مخه ونيسي.

۵: د جنوبي اسيا نور هېوادونه لکه مالديف، بنګلديش، بوتان او نيپال لا تر اوسه په تشيال کې سپوږمکۍ نه لري. دې څلورو هېوادونو ته د هند دا ډالۍ يوه تشويقي بڼه هم درلودلی شي، چې له هغوی سره د خپلو راتلونکو سپوږمکيو په برخه کې سوداګري وکړي. هندا دا تخنيکي وړتيا لري چې د دې هېوادونو لپاره سپوږمکۍ وتوغوي او په دې کار سره خپل نړيوال فضايي تجارت پياوړی کړي.

د افغانستان ګټه او تاوان

د افغانستان لپاره دا يو ښه زيری دی چې تشيال کې اضافي او له مياشتنۍ يا کلنۍ کرايې پرته دوه ټرانسپونډرونه ولري او له هغې لارې خپل مخابراتي اطلاعات له نورې نړۍ سره تبادله کړي. اوسمهال افغانستان ټولټال اته ټرانسپونډرونه لري چې شپږ يې د افغانسټ ـ ۱ او دوه يې د هند ډالۍ دي.

ولسمشر غني د دې سپوږمکۍ توغول د سيمه ييزې همکارۍ لپاره مهم بللي دي. د افغانستان د مخابراتو وزارت هم ظاهرا خوښ ښکاري او وايي چې د جنوبي اسيا په سپوږمکۍ کې افغانستان د هند په مرسته له نورو غړيو هېوادونو ډېره ونډه لري.له دغې سپوږمکۍ به د مخابراتي اړيکو، کرنې، ځمکپوهنې او نورو برخو کې ګټه واخلي، خو زما په اند پر دې ګټو سربېره بايد دا هېواد خپلو نورو سترو ګټو ته هم پام وکړي.

۱: افغان حکومت او په ځانګړي ډول د مخابراتو وزارت بايد دا معلومه کړي چې هغه اطلاعات چې د جنوبي اسيا سپوږمکۍ له لارې تبادله کېږي د افغانستان ملي امنيت ته کوم زيان نه شي اړولی.د مخابراتو وزارت بايد پرلپسې د دې چينلونو له امنيت ډاډ تر لاسه کړي او ان ټول واک يې په خپل لاس کې واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: پر ۲۰۲۰ کال افغانستان دوهم سټلايټ ته اړتيا لري، چې د افغانسټ ـ ۱ پر ځای يې تشيال ته وتوغوي. هند او چين مخکې له مخکې دې هېواد ته د سټلايټ په برخه کې د سوداګرۍ زرغون څراغ ور کړی. افغانستان ته پکار ده چې هيڅکله هم د کوچنيو ګټو لپاره خپلې سترې ګټې له لاسه ور نه کړي او داسې تصميم ونيسي چې د دې هېواد ملي امنيت ته پکې خطر نه وي او نه هم له کوم هېواد يا کمپنۍ سره د افغانسټ ـ ۱ په څېر قرارداد لاسليک کړي.

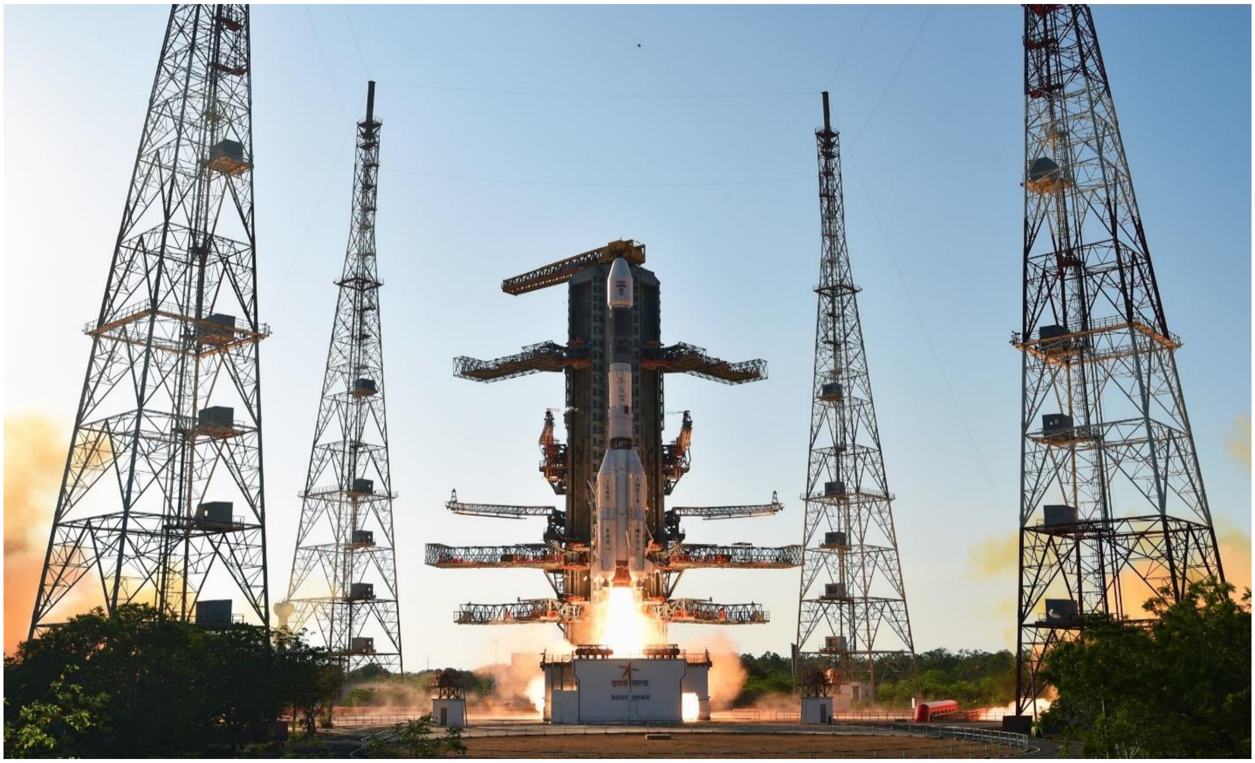

له ځمکې څخه د جنوبي آسيا سپوږمکۍ د توغېدلو په حال کې. د انځور کريډېټ ISRO

د پاکستان انکار او پر سارک سازمان يې اغېز

پاکستان په دې پروژه کې لومړی له ګډون ډډه وکړه خو وروسته يې هند ته په دې برخه کې د تخنيکي او مالي مرستې وړانديز وکړ چې د هند له لوري رد شو او د وخت ضايعه يې وباله. زما په اند د دې مرستې تر شا يو راز پروت و او هغه دا چې، پاکستان د فضايي ټېکنالوجۍ په تخنيکي او ساينسي برخو کې په مراتبو له هند کمزوری دی. پاکستان غوښتل چې د مرستې په پلمه هند ته خپل ساينسپوهان واستوي چې ظاهراً هلته له هندي ساينسپوهانو سره مرسته وکړي. خو په دې کار يې تر ډېره بريده هدف خپلو ساينسپوهانو ته د داسې زمينې برابرول و له هندي پوهانو نوي مېتوډونه زده کړي او هم يې له ټکنالوجۍ او سيستم سره بلد شي او اړين معلومات تر لاسه کړي. پاکستان د لاندې دلايلو پر بنسټ هم له دې پروژې انکار وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: لسیزې کېږي چې هند او پاکستان خپلمنځي ناسالم اړیکي لري. د دوی اړیکي ډېر وخت ان سپورټ او ساینس هم اغېزمنوي. زما په نظر د جنوبي اسیا سپوږمکۍ په اړه د پاکستان تصمیم هم تر یوه حده له دغو اړیکو اغېزمن دي. که پاکستان په دې پروژه کې برخه لرلی، نو د جنوبۍ اسیا سپوږمکۍ به د سارک سپوږمکۍ په نامه نومول شوې وی.

۲: هند ټولو هغو اطلاعاتو ته چې د دغه سټلایټ له لارې تیرېږي لاسرسی لرلی شي. لا تراوسه معلومه نه ده چې هند به څومره د دغو اطلاعات له کنټرول سره علاقه ولري، خو پاکستان ته دا د منلو نه ده چې خپل اطلاعات د هند په لاس کې ور کړي.

۳: پاکستان فضا کې ډېر سټلایټونه لري چې له نورو هېوادونو یې اخیستي دي. زما په نظر د یوه ټرانسپوونډر لپاره پاکستان نه غوښتل چې هند د سارک سازمان پر غړیو خپل نفوذ زیات کړي.

د پورتنیو اندېښنو په نظر کې نیولو سره پاکستان ته بیا هم پکار نه وه چې له سیمه ییزې اجماع یې ځان ایستلی وی. دا یو ټرانسپونډر چې هند غوښتل پاکستان ته یې ورکړي، د داسې اطلاعاتو د لېږلو لپاره کارېدلی شو چې امنیت یې دومره مهم نه وي لکه د ټلویزیون خپرونې، د هوا حالات او داسې نور. په دې کار سره به پاکستان د سارک هېوادونو تر منځ دا اجماع نوره هم پیاوړې کړې وی ترڅو د سیمې هېوادونو په خپل منځ کې په ډېرو نورو راتلونکیو فضایي پروژو کار کړی وی.

افغان حکومت ته سپارښتنې

هیڅ یو هېواد نه دایمي دوست لري او نه هم دایمي دښمن؛ بلکې دایمي ملي او نړیوالې ګټې لري. افغانستان ته په داسې وخت کې پکار ده چې یوازې خپلې ګټې په پام کې ونیسي او هیڅکله هم د نورو هېوادونو له تبلیغ او تشویق اغېزمن نه شي. د جنوي اسیا سپوږمکۍ او د نورو راتلونکیو تشیالي چارو په اړه خپلې سپارښتنې په ټوله کې افغان حکومت او په ځانګړې ډول مخابراتو وزارت ته په لاندې ډول لندوم.

۱: د مخابراتو وزارت باید ډاډمن شي، هغه اطلاعات چې د جنوبي اسیا له سپوږمکۍ تېرېږي درېیم لورى ورته لاسرسی ونه لري او نه یې کنټرول کړی شي. افغان حکومت باید هند ته قناعت ور کړي چې د ښو اړیکو په پار یاد اطلاعات خوندي وساتل شي یا هم د دې ټرانسپونډرونو ټول واک افغانستان ته وسپاري.

۲: د دې لپاره چې د امنیت هر ډول اندېښنه له منځه یووړل شي نو مناسبه به وي چې د مخابراتو وزارت دا دوه ټرانسپونډرونه د داسې اطلاعاتو د لېږلو لپاره وکاروي چې د امنیت ساتل یې دومره مهم نه وي. د بېلګې په توګه د یو څو ټلویزیوني چینلونو ژوندي نشرات پرې ولېږي، او داسې نور.

۳: پر ۲۰۲۰ کال افغانسټ_۱ سپوږمکۍ له منځه ځي او نور خدمتونه نشي وړاندې کولی. په داسې حالاتو کې هر دولت او کمپنۍ باید حد اقل درې کاله مخکې کوښښ وکړي چې بدیل یې ولټوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان حکومت لا تراوسه د کوم نهايي بديل په اړه تصميم نه دی نيولی. د مخابراتو وزارت بايد ژر تر ژره له ډېرو هېوادونو او کمپينو سره په دې برخه کې خبرې پيل کړي.

۴: د افغانستان د دوهم سټلايټ په برخه کې بايد دا هېواد هيڅکله هم د چين او هند له تبليغاتو او تشويق اغېزمن نه شي. داسې يو تصميم بايد ونيول شي چې هغه کې دې هېواد ته ډېره ګټه ورسيږي.

۵: د ۲۰۲۰ کال لپاره د نوي سټلايټ په توغولو کې افغانستان ته دوه انتخابه پراته دي. لومړی دا چې له يوه هېواد سره په شراکت سپوږمکۍ وتوغوي، چې سپوږمۍ او مصرف يې ټول د هغه هېواد او فضايي حريم يې د افغانستان وي. دوهم انتخاب دا چې افغانستان له يوه هېواد سپوږمکۍ واخلي او فضا ته يې واستوي. دا هر انتخاب خپلې ګټې او تاوان لري او تحليل يې د دې ليکنې له وسه پوره نه دی، خو بيا هم بايد وويل شي چې د ساينسي او علمي تحليلونه په پايله کې بايد له دغو دوو تصميمونو يو غوره شي.

۶: افغانستان لا تراوسه د تشيال څېړنو اداره نه لري. دې هېواد ته پکار ده چې ژر تر ژره په دې برخه کې يو څېړنيز مرکز جوړ کړي چې په فضايي مسايلو کې د افغانستان په اړه څېړنې وکړي او د هغو څېړنو په رڼا کې خپل تصميمونه ونيسي.

۷: افغانستان ته پکار ده چې د اوس لپاره يوازې د جنوبي اسيا او افغانسټ ـ ۱ په سپوږمکيو قناعت ونه کړي. کوښښ بايد وشي چې له بېلابېلو هېوادونو سره د مخابراتو په بېلابېلو برخو کې د همکارۍ او سوداګرۍ تړونونه لاسليک او عملا کار پرې وکړي.

اصف حبيبي د اروپايي ټولنې د ساينس او ټکنالوجۍ په يوه څېړنيز پروګرام کې د مخابراتو پر 5 Gڅېړنه کوي او هممهال د جرمني د کايزر زلاوټرن تخنيکي پوهنتون کې پر دوکتورا بوخت دی. نوموړي د ليسانس زدکړې په کابل پوهنتون او ماسټري يې د چک جمهوريت د ساينسي علومو پوهنتون کې کړې ده.

8مۍ 2017 ـ 18 غويی 1396

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library